

Recenze monografie Gřivna, T., Zoubková, I., Scheinost, M. a kolektiv (2014): *Kriminologie* (4. vydání).

Praha: Wolters Kluwer, a.s.

ISBN: 978-80-7478-614-3

(váz.),

ISBN: 978-80-7478-615-0

(e-pub),

536 stran.

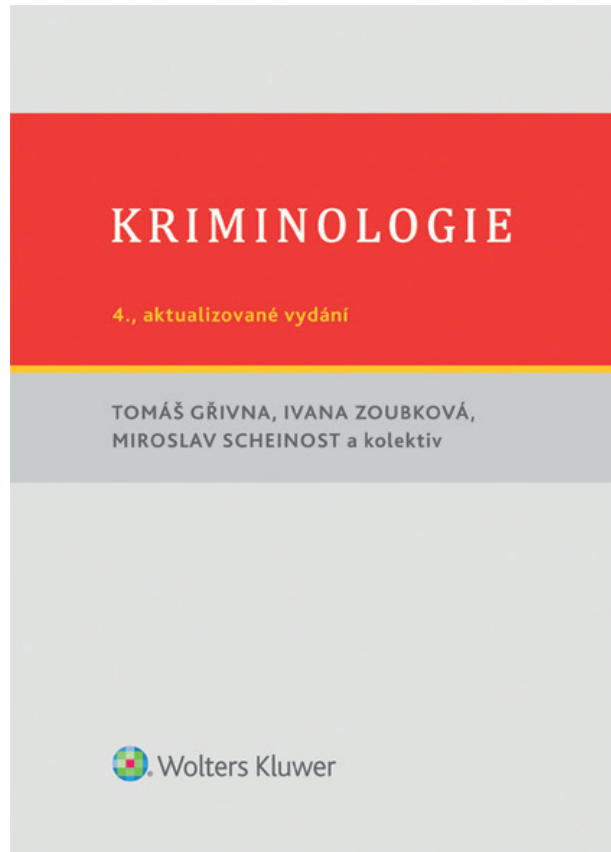
Hana Fidesová

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN
v Praze

Nové vydání učebnice *Kriminologie* navazuje na tři předchozí vydání, která postupně vyšla v letech 2001, 2004 a 2008. Poslední, tedy 4. vydání z února tohoto roku je dílem částečně změněného autorského kolektivu. Obsah knihy je stejně jako u předchozích vydání rozdělen na obecnou a zvláštní část, která je však rozšířena o nové formy kriminality a kriminologické poznatky o nich.

Obecná část sestává z 8 kapitol, které postupně seznamují čtenáře s hlavními pojmy, směry a základními poznatky oboru. Tvoří tak nezbytný znalostní a interpretační rámec pro hlubší pochopení specifických témat obsažených ve druhé části knihy.

První kapitola je věnována nejen vysvětlení pojmu a předmětu kriminologie a jejímu vztahu k jiným vědním oborům, ale v kostce přibližuje též institucionální rámec oboru. Nezůstává přitom jen u domácího dění, ale přináší základní informace i z pohledu mezinárodního vývoje a ukotvení kriminologie. Navazující druhá kapitola se zabývá stavem, strukturou a dynamikou kriminality a jejím zjišťováním. Nejen studenti jistě ocení přehledně zpracování zásadních vlivů, které limitují výpovědní hodnotu dat o registrované kriminalitě. Pro lepší pochopení je text vhodně doplněn tabulkami a grafy. V závěru kapitoly autor upozorňuje na možnosti a meze mezinárodního srovnání dat o kriminalitě. Nesnadný úkol představit čtenářům pokud možno přehledně, systematicky a v únosném rozsahu alespoň základní kriminologické směry a školy měli před sebou autoři třetí kapitoly. Rozhodnutí učinit tak stručně prostřednictvím chronologického vývoje kriminologie, propojit poznatky starších teorií se současnou kriminologií a upozornit na nové výzvy na poli teoretické kriminologie se ukázalo jako správná volba. Kapitola čtvrtá se již věnuje pachatelům trestných činů, jejich osobnosti a typologii. Poměrně podrobně se zabývá charakteristikami pachatelů na základě statistických dat dostupných v České republice i na základě dalších výzkumných poznatků. Seznamuje čtenáře se základními poznatky týkající se kriminální recidivy, přičemž upozorňuje i na proměnu charakteristik uvězněných osob. Autorka neopomněla při-

blížit význam výzkumu o pachatelích trestných činů. Akcentuje též nezbytnost širšího uplatňování individuální predikce, usnadňující vhodnou volbu trestů ukládaných konkrétním pachatelům. Pátá kapitola o obětech trestných činů podává základní přehled viktimologických pojmů a poznatků, věnuje se typologii obětí i aktuálnímu viktimologickému výzkum v České republice. V rámci typologie upozorňuje na potřebu věnovat v souladu s aktuálními trendy kriminality zvláštní pozornost specifickým obětem kriminality, jako jsou senioři, bezdomovci i cizinci. Autor dále podává stručný přehled o systému pomoci obětem trestných činů a zabývá se vysvětlením právního postavení oběti a její ochranou v systému českého práva, včetně nového zákona o obětech trestných činů. Šestá kapitola věnovaná prevenci kriminality se neomezuje jen na výklad základních pojmů a členění prevence, ale obsahuje též řadu konkrétních preventivních opatření včetně jejich možných dopadů na kriminalitu dle jejich zacílení. Sedmá kapitola se zabývá sankční politikou a penologií. V rámci výkladu účelu trestání autorka srozumitelně seznamuje čtenáře s principy jednotlivých teorií trestání. Dále věnuje pozornost alternativním trestům a roli probačních pracovníků v souvislosti s jejich aplikací. Stručně zmiňuje nové trendy moderního vězeňství, včetně aktuální koncepce rozvoje českého vězeňství. Obecnou část učebnice uzavírá osmá kapitola, která je stručným úvodem do kriminologického výzkumu. Autoři vysvětlují základní pojmy, metody, nástroje i fáze výzkumu, které pomohou čtenáři kriticky nahlížet na proces kriminologického výzkumu a lépe porozumět jeho výstupům. V budoucnu by bylo vhodné rozšířit tuto kapitolu o téma etiky kriminologického výzkumu. Etická stránka výzkumu bývá často nejen v učebnicích, ale též ve výzkumech samotných opomíjena či zmiňována spíše formálně a nedostatečně. Kriminologický výzkum přitom přináší nemalá etická rizika výzkumníkům i participantům výzkumu, která je třeba brát v potaz již v procesu přípravy výzkumného projektu, ať už se jedná o otázku důvěrnosti dat, bezpečí participanta i výzkumníka, zdroj financování a jeho případného vlivu na výsledky výzkumu apod.

Zvláštní část knihy se zabývá ve čtrnácti kapitolách jednotlivými druhy kriminality, z nichž některé již vnímáme jako „tradiční“, např. násilnou či majetkovou kriminalitu, jiné jsou „výdobytkem“ moderní doby, např. kyberkriminalita. Číslování kapitol navazuje na obecnou část knihy. Jednotlivé kapitoly mají obdobnou strukturu a věnují se definici a základním znakům kriminality, dále pak fenomenologii, etiologii i kontrole konkrétního druhu kriminality, což usnadňuje čtenářům orientaci v textu a umožňuje případné srovnání charakteristik i dat o jednotlivých druzích trestné činnosti.

Každá kapitola se však kromě nezbytných základních poznatků snaží rozšířit téma o aktuální vývoj dané oblasti včetně mezinárodních souvislostí. Devátá část věnovaná násilné kriminalitě reflektuje nové formy kriminálního násilí včetně konceptu hate crime, tedy zločinů z nenávisť. Desátá kapitola o mravnostní kriminalitě zaměřuje pozornost na kriminalitu spjatou s prostitucí a podává též přehled legislativních snah o regulaci prostituce na území České republiky, a to již od dob Rakouska – Uherska. Jedenáctá kapitola se kromě hlavních poznatků o znacích a míře majetkové kriminality věnuje i moderním preventivním opatřením, které přinesl rozvoj techniky a upozorňuje na potřebu mezinárodní spolupráce v souvislosti s geografickým rozšiřováním aktivit organizovaného zločinu. Autoři dvanácté kapitoly se museli vypořádat se stále se proměňujícím obsahem pojmu hospodářská kriminalita v souvislosti s legislativními změnami, jimiž tato oblast od roku 1989 prochází, i s problémy v oblasti sběru dat souvisejícími jak se změnou statistického vykazování, tak s inkompatibilitou dat z hlediska časové posloupnosti týkající se nadprůměrně dlouhé doby řešení hospodářských kauz, a to i v řádu několika let. S obdobným problémy, tedy s nalézáním definice a zjišťováním míry kriminality, se musel potýkat i autor následující třinácté kapitoly o kriminologických aspektech korupce. Čtrnáctá kapitola se zabývá problematikou návykových

látek a kriminality. Autor vysvětluje obsah termínu návykové látky, shrnuje účinky jednotlivých látek na lidský organismus a upozorňuje na četné způsoby dělení návykových látek na různé skupiny včetně tzv. nových syntetických drog. Vhodně je do této kapitoly zařazena též část týkající se důvodů a zejména vzorců užívání návykových látek, které posléze ovlivňují i případnou kriminální kariéru uživatele drog. Nové širší pojetí této problematiky zahrnuje též základní principy a strategie protidrogové politiky včetně jejího institucionálního rámce. Patnáctá a šestnáctá kapitola přináší nová témata související s vývojem postmoderní společnosti jako jsou kyberkriminalita a extremismus. Čtenář se tak – často možná poprvé – setká s pojmy jako je phishing, keylogger, IP spotting a malware související s útoky na důvěrnost, integritu a dostupnost počítačových dat a systémů. Kapitola se však zabývá i dalšími útoky v kybernetickém prostoru jako jsou dětská pornografie, porušování práv duševního vlastnictví či nové formy páchaní tradiční kriminality, např. zneužívání platebních karet. Kapitola šestnáctá věnovaná extremismu upozorňuje na nejednoznačný výklad samotného termínu extremismus a jeho tenkou hranici s jinými velmi vyhraněnými politickými postoji označovanými spíše jako radikalismus. Hlavní rozdíl přitom spatřuje v absenci či přítomnosti použití násilných metod. Podrobněji se autor věnuje problematice krajní pravice, levicové extremistické scény i fotbalovému výtržnictví, přičemž kromě poznatků o vzniku a historii těchto jevů reflektuje též český extremismus. Jako v pořadí sedmnáctá je nově do učebnice Kriminologie zařazena samostatná kapitola o kriminalitě v dopravě. Obvykle tento typ kriminality bývá „pouze“ součástí kapitol o jiných druzích kriminality, např. v souvislosti s užíváním návykových látek. V nově koncipované kapitole autor rozšiřuje pohled na tuto oblast, shrnuje nezbytný terminologický i právní základ a člení trestnou činnost v dopravě, kromě již zmíněných trestných činů souvisejících s řízením pod vlivem návykové látky, dále na trestnou činnost spočívající v řízení dopravních prostředků přes uložený zákaz řízení a na trestné činy spáchané způsobením dopravní nehody či ve spojitosti s ní. Velmi citlivě je zpracována kapitola osmnáctá o organizovaném zločinu, kdy autoři v rámci typologie zločineckých organizací zařadili též schémata pravděpodobné či obvykle uváděné struktury velkých zločineckých organizací jako je např. čínská triáda Sun Yee On či italská Mafie. Následující dvě kapitoly se zabývají dětmi a mládeží, a to jak v roli obětí, tak v roli pachatele. Byť je obětí trestných činů věnována rozsáhlejší kapitola v rámci zvláštní části této učebnice, samostatná kapitola o dětských obětech následovaná kapitolou o dětských a mladistvých pachatelích má svou logiku a může posunout čtenáře směrem ke komplexnějšímu uvažování o problému kriminality související s dětmi a mládeží, kdy u této skupiny může být často pachatel současně obětí jiného trestného činu. Rozšíření problematiky kriminality mládeže o tento aspekt pak přináší nové výzvy i z hlediska vyšetřování a trestání delikvence mládeže. Na problematiku kriminality etnických menšin a cizinců se zaměřuje předposlední kapitola. Autorka kromě základní terminologie vysvětluje též hlavní fenomenologické poznatky o kriminalitě minoritních skupin. Podrobněji se věnuje romskému etniku, kde se neomezuje jen na problém kriminality, ale zabývá se postavením Romů v širších historických a společenských souvislostech. V rámci etiologie trestné činnosti menšin a cizinců autorka upozorňuje též na problematiku předsudků a diskriminace této skupiny obyvatel. Konečně poslední dvacátá druhá kapitola je věnovaná v České republice novému a dlouze připravovanému institutu odpovědnosti právnických osob, který byl do našeho práva inkorporován v roce 2012. Čtenáři mohou nahlédnout do pozadí rozhodovacích procesů souvisejících s řízením firem s cílem dosáhnout co nejvyššího zisku bez ohledu na spotřebitele, dozví se více o touze po moci a jejím zneužívání v procesu hospodářské soutěže i o specifických rysech pachatelů, kteří se obvykle nedopouštějí trestných činů v individuální rovině, ale jsou náchylnější k páchaní trestné činnosti prostřednictvím právnické osoby.

Z hlediska obsahu je zřejmé, že nové vydání učebnice Kriminologie má široký záběr a autorskému týmu se podařilo naplnit ambici poskytnout co nejkomplexnější představu o kriminologii a jejím obsahu. Z tohoto pohledu se učebnice jeví vyvážená co do rozsahu obecné a zvláštní části i prostoru věnovanému jednotlivým druhům kriminality. Z hlediska formy se jedná o tradičně pojatou učebnici, obsahující textové části doplněné tabulkami, grafy a schémata o stavu a trendech různých typů kriminality. Nejenom studenti a pedagogové by jistě v budoucnu uvítali rozmanitější edukační materiál obsahující např. shrnutí za každou kapitolou, seznam klíčových termínů, upozornění na základní kriminologické texty k tématu, otázky pro opakování či náměty k zamyšlení a další diskusi, jak to činí zahraniční učebnice. Toto pojetí by mohlo přispět nejen k lepší přehlednosti a porozumění textu, ale také podpořit rozvoj kritického uvažování. To je ovšem výzvou nikoli pouze pro autory, ale též pro vydavatele, neboť takto pojatá učebnice znamená i vyšší náklady vynaložené ve prospěch relativně malé, ale doufejme, že stále se rozrůstající odborné obce. Celkově je však nová učebnice Kriminologie velmi vítaným a zdařilým publikačním počinem oboru.